

reacties

kritische boekbespreking van "Vogels van Groningen"

Klaas van Dijk

Het is inmiddels ruim twee jaar geleden dat het boek "De Vogels van de provincie Groningen" verschenen is. Hiermee had de provincie voor het eerst een uitgebreid overzicht van zijn vogelbevolking. Hoewel het boek over het algemeen gunstig ontvangen werd, viel er ook kritiek te horen.

Klaas van Dijk heeft de moeite genomen om een aantal tekortkomingen op een rijtje te zetten. Echter, het is betreurenswaardig dat dit gecombineerd wordt met onnodige en bovendien onterechte kritiek op het beleid van de redactie van het boek. Temeer daar dit niet (altijd) op basis van feitelijke argumenten gebeurt, maar op grond van veronderstellingen alsof de redactie te kwader trouw zou zijn geweest.

Klaas van Dijk vond deze opzet van zijn bespreking zo belangrijk, dat hij niet tot wijziging bereid was. Aangezien de kern van het verhaal bestaat uit het aangeven van enkele gebreken van het boek, lijkt het ons toch de moeite waard het stuk te plaatsen. We hopen dat het bij kan dragen aan een verbetering van het vastleggen van vogelgegevens in de toekomst. De kwalijke geur die hier en daar uit onderstaand verhaal opstijgt moet de lezer maar voor lief nemen.

De redactie van de Grauwe Gors.

Inhoud

Inleiding
Algemene kritiek
Soortbesprekingen,
algemene opmerkingen
De Lauwersmeer
De P.P.D.-broedvogelgegevens
Provinciale winterroofovogeltellingen
Conclusie
Literatuurlijst

Inleiding

Na voorafgegaan te zijn door Friesland in 1976-79 in Drenthe in 1982 kan de provincie Groningen sedert augustus 1983 beschikken over een boek waarin voor het eerst een compleet overzicht wordt gegeven van de regionale avifauna. Het door Egbert Boekema, Piet Glas & Jan Hulscher geredigeerde boek ziet er zeer goed verzorgd uit met een prettige lay-out. De prachtige foto's zijn opzienbarend en de tekst bevat veel belangwekkende informatie. Een grote hoeveelheid gegevens over de Groningse vogel-

stand was op een toegankelijke manier in boekvorm verschenen en het was duidelijk dat er veel werk aan besteed was.

Tijdens een betere bestudering van bepaalde passages en tijdens het vergelijken met andere bronnen waarin ook Groningse vogelgegevens verwerkt waren, kreeg ik na verloop van tijd steeds meer een wat onbehagelijk gevoel. De inhoud van het boek bleek toch niet zo consequent van opbouw en hecht doortimmerd te zijn als ik op het eerste gezicht dacht. In dit artikel wil ik uiteenzetten aan de hand van enkele feiten en voorbeelden waar het mijns inziens aan schort.

Algemene kritiek

Direct al bij de eerste drie woorden van het boek begint de inconsequentie. Er worden namelijk drie titels vermeld. Op het kapt en de omslag staat de titel 'Vogels van Groningen' op pag. 1 & 3 staat als titel 'Vogels van de provincie Groningen', terwijl op pag. 4 de aanbeveling wordt gedaan het boek te citeren als 'De vogels van de provincie Groningen'. Het zijn dit soort inconsequenties die door het boek heen blijven spelen. Ze geven mij de indruk gevolg te zijn van een weinig hecht doortimmerd redactie-beleid.

Het is zeer te waarderen dat direct in het begin van het boek een lijst met alle medewerkers genoemd staat. Zonder hen die elk op haar/zijn wijze gegevens verzameld hebben, was de uitgave van zo'n boek überhaupt niet mogelijk geweest. Toch rammelt deze lijst aan alle kanten. Er worden 71 personen genoemd, waarom zo nodig academische titels (27%) vermeld worden, ontgaat me volledig. Het bezit van een academische titel zegt niets over de veldbiologische kwaliteiten van iemand of over de betrouwbaarheid als vogelwaarnemer. Je zou evengoed het bezit van een auto kunnen vermelden. Erger is, dat ik zonder moeite nog 102 extra namen van personen kan vinden in de tekst bij de soortbesprekingen. Zij blijken ook gegevens voor het boek te hebben aangedragen. Waarom konden zij geen aanspraak maken op een vermelding in de lijst van alle medewerkers? Is er een onbekend criterium gehanteerd waarop beslist werd of men al dan niet in de medewerkerslijst opgenomen mocht worden?

En wat te zeggen van de 156 SOVON-medewerkers uit het district Groningen, vermeld door Teixeira (1979). Ook zij zijn dagen het veld in geweest. In hoeverre zijn de 120 deelnemers aan de provinciale roofvogeltellingen (Dirksen et al. 1981) meegeteld; hun verzamelde gegevens staan (deels) wel vermeld in het boek. Hetzelfde geldt overigens voor instanties. Alleen PPD, SBB, SOVON en het Vogeltrekstation worden vermeld, terwijl later uit de tekst bij de soortbespre-

kingen blijkt dat ook de ACJN, IVN, KNNV, NJN, NM, RUG, RIJP & VWG Stadskanaal gegevens voor het boek bijgedragen hebben. Van Dijk (1984) schatte tijdens de bespreking van 'Vogels van Groningen' in Limosa dat 300 medewerkers een reëler aantal was.

Natuurlijk zegt een groot aantal medewerkers nog niets over de hoeveelheid verzamelde vogelgegevens. Vaak zijn maar enkele tientallen personen echt actief geweest maar het lijkt me eerlijker om iedereen die op wat voor manier dan ook een vogelkundige bijdrage aan het boek heeft gegeven, zonder onderscheid of titel te vermelden. Van Dijk & van Os

(1982) zijn voor Drenthe consequent en vermelden alles en iedereen in een lange lijst van ca. 650 medewerkers.

Van wezenlijk belang bij de beschrijving van de gevolgde methode van vogelonderzoek, is dat men zich een idee kan vormen over de gebruikte methode en de mate van betrouwbaarheid van het onderzoek. Helaas kan ik niet zoveel met de mededeling dat het broedvogelonderzoek 'redelijk' is gedaan en dat 'veel aandacht is besteed' aan het voorkomen van winter- en trekvogels. Niets over de gevolgde methode, afgezien van een losse verspreide cryptische opmerking. Zelfs de 'Handleiding voor het Inventariseren van Broedvogels in Nederland' (Vogelwerkgroep Grote Rivieren 1973) wordt niet genoemd. Misleidend vind ik het om via de aantallen Noordse Gele kwikstaarten in Groningen (700 waarnemingen) ten opzichte van Friesland met 9 waarnemingen (Van der Ploeg et al. 1979), Midden Nederland met 25 waarnemingen (Alleijn et al. 1971) en de Grote Rivieren met 47 waarnemingen (Van den Bergh et al. 1979) te willen suggereren (pag.15) dat het met het aantal trekvogelwaarnemingen wel goed zit. Waarom is van Dijk & van Os (1982) niet genoemd? Zij geven voor Drenthe zeker 1440 waarnemingen op. Vroeger werd nauwelijks op de Noordse Gele Kwikstaart gelet en de binnenkort te publiceren systematische trektellingen van Henk & Kees Koffijberg van het Eemshaventerrein zullen laten zien dat de 'geroemde' 700 waarnemingen in feite een

lachertje zijn.

Het lijkt er erg veel op dat de redactie bang is dat hun gegevens in feite zeer onvolledig en indrukgevoel verzameld blijken te zijn maar dat ze aan de buitenwereld proberen te verkopen dat het met de betrouwbaarheid wel goed zit. Wat ik met de 40.000 verzamelde archiefgegevens aan moet is me een raadsel. Wat is een archiefgegeven? Berthold (1976) die tot de konklusie komt dat het merendeel van de broedvogelinventarisatierapporten beter op de brandstapel gegooid kan worden, wordt (angstvallig?) niet genoemd. Ook andere methodologische onderzoeksartikelen als Best (1975), Kersten et al. (1981) en Opdam & Reijnen (1978) worden niet genoemd. Dat de schattingen van de broedvogelaantallen berusten op de 'totalen van de getelde aantallen en kleine extrapolaties' zegt totaal niets over de betrouwbaarheid van deze schatting. Van Dijk en Van Os (1982) behandelen daarentegen wel uitgebreid de methoden en eventuele foutenbronnen. Ze beëindigen hun verhaal met de mededeling dat 'bij het tellen van vogels kunnen grote onder- en overschattingen plaatsvinden'. Zie ook het recent verschenen boek van Hustings et al. (1985). Er is de laatste jaren zoveel onderzoek naar methodieken en telfouten gedaan, dat ik het een schande vind dat hier totaal niet op wordt ingegaan in 'Vogels van Groningen'. Na het verschijnen van 'Vogels in Drenthe' is dit een grote stap terug te noemen. Zoals Bijlsma (1980) al vermeldt bij een boekbespreking van van den Bergh et al. (1979) (Vogels van de Grote Rivieren) is het de plicht van de auteurs aan buitenstaanders een betrouwbaar en beredeneerd beeld te geven van de werkwijze en de gemaakte fouten.

Soortsbesprekingen, algemene opmerkingen.

De soortsbesprekingen nemen het leeuwendeel van het boek in. Verbluffend vind ik de gehanteerde verouderde soortsvolgorde. Het bevordert bepaald niet een gemakkelijk vergelijkend gebruik met andere recente vogelliteratuur. Allen (Cramps & Simmons 1977, 1980, 1983, Van Dijk &

Van Os 1982, het tijdschrift Limosa en Teixeira 1979 om een willekeurige greep te doen) gebruiken de thans internationaal algemeen aanvaarde Voousvolgorde (Voous 1980). Zegt de in "Vogels van Groningen" gebruikte vogelvolgorde ook iets over de gehele strekking van het boek, waarin op meerdere fronten ideeën en meningen uit het begin en midden van de zeventiger jaren doorklinken?

Merkwaardig vind ik dat niet alle geciteerde literatuur in de literatuurlijst terug te vinden is. Wat her en der doorbladeren leverde de volgende citaties op die niet in de literatuurlijst voorkomen: Jaarverslagen Club van Zeetrekwaarnemers (pag. 64), Vogels in Friesland deel 1 (kennelijk wordt Van der Ploeg et al. 1976 bedoeld, pag. 70), Van der Wal 1976 (pag. 95), Statistisch Zakboek voor het noorden des Lands 1980 (pag. 168), Vogels in Friesland 2 1977 (kennelijk wordt Van der Ploeg et al. 1977 bedoeld pag. 194) en Braak 1821 (pag. 257 & 277). Waarom wordt bij de soortsbespreking van de Canadese Gans Dirksen (1980) niet vermeld? Hetzelfde voor een artikel (van Dijk 1980) over Knobbelzanen. Idem voor Timmerman (1972) bij de Velduil. Een belangrijke regionale broedvogelavifauna als Vogelwerkgroep Avifauna West Nederland (1981) is kennelijk niet tot het bureau van de redactie doorgedrongen. Daarentegen, wordt om de haverklap (ter meerdere eer & glorie?) de naam van een bepaalde waarnemer genoemd bij een kennelijk meer of minder bijzondere waarneming. Van Dijk & Van Os (1982) hebben consequent alle namen bij losse waarnemingen weggelaten en iedereen in de algemene lijst van medewerkers gezet.

Toevallige broedvogels zijn sedert 1900 maximaal 5x als broedvogel in Groningen vastgesteld (pag. 13). De Lepelaar daarentegen wordt als een 'zeer schaarse broedvogel' bestempeld op grond van broedgevallen in 1980 (2 paar) en 1981 (5 paar) in het Friese deel van de Lauwersmeer. De Kleine Mantelmeeuw wordt een 'toevallige broedvogel' genoemd op grond van enkele broedgevallen in 1981 & 1982 in het Groningse deel van de

Lauwersmeer. Maar de Stormmeeuw wordt ook een 'toevallige broedvogel' genoemd op grond van broedgevallen in 1962 (min. 1), 1965 (1-2), 1966 (1-2), 1967 (1) en 1980 (3) terwijl het Vuurgoudhaantje een 'mogelijk zeer schaarse broedvogel' wordt genoemd daar er 'nog nooit met zekerheid een broedgeval is vastgesteld'.

In de tekst bij de Kwartel staat dat uit de provincie Groningen 121 waarnemingen met 231 eks. bekend zijn, terwijl op het kaartje erboven met de broedvogelverspreiding maar liefst 250 stippen staan getekend.

De Stadsduif staat in zijn geheel niet vermeld. Zeker sedert augustus 1977, toen ik in de stad Groningen kwam wonen, is de soort standvogel met enkele tientallen - honderden paren in de omgeving van de Grote Markt. Ik moet toegeven dat ik dit algemeen bekende verschijnsel niet aan de Avifauna Groningen heb doorgespeeld, maar ik kan me niet voorstellen dat niemand van de redactie ooit op de Grote Markt is geweest. Door het stelselmatig ontkennen van de Stadsduif als vrij levende broedvogel (Teixeira 1979 moet zich hier nog voor verontschuldigen), is de informatie die in de handboeken (Cramps 1985, Glutz & Bauer, 1980) hierover staat vermeld, noodgedwongen uiterst beperkt en onvolledig.

In de volgende drie hoofdstukken wordt nader ingegaan op de af en toe weinig consequente soortsbesprekingen en het hierbij aan het licht komende selectieve bronnengebruik.

DE LAUWERSMEER

'De Lauwersmeer, de Dollard en de Gemeente Haren zijn het beste onderzocht (op broedvogels)' staat op pag. 11. Toch zijn er zeer opmerkelijke verschillen in aantallen en soorten broedvogels in de Lauwersmeer als 'Vogels van Groningen' vergeleken wordt met de toen des tijds beschikbare rapporten en publicaties Altenburg (1980), Van Eerden et al. (1979), Esselink (1980), Teixeira (1979) en Visser (1982) die allen in de literatuurlijst vermeld staan. De resultaten van de broedvogelinventarisaties van 1981 & 1982, intussen verschenen als

Beemster (1983) en Van Dijk (1984) zijn aan de redactie doorgegeven en ook verwerkt. Zie onder andere Casarca, Middelste Zaagbek, Bonte Strandloper, Kleine Mantelmeeuw en Grote Karekiet.

Twee inconsequenties vallen snel in het oog. Allereerst de zeer wisselende citaties van enerzijds de inventarisatie rapporten van 1978-80 en anderzijds de desbetreffende auteur op persoonlijke titel. In de tweede plaats de gehanteerde provinciegrens van de zowel in Friesland als in Groningen liggende Lauwersmeer. Mij lijkt het logisch, de Lauwersmeer in zijn geheel bij Groningen te betrekken, evenals het Leekstermeer, Paterswoldsemeer & Zuidlaardermeer. In overeenstemming met Van Dijk & Van Os (1982) behandel je dan deze gebieden als een natuurlijke eenheid. Weliswaar beweert de redactie (pag. 12) dat het voorkomen van eenden en andere watervogels betrekking heeft op de gehele Lauwersmeer, maar het zal de lezer ondertussen niet verbazen dat ook dit gegeven niet consequent wordt toegepast. De genoemde aantallen in de Lauwersmeer bij de bespreking van de niet-watervogels als Bruine Kiekendief, Strandleeuwerik, Paapje, Snor, Kleine Karekiet, Grote Karekiet en Frater hebben betrekking op het hele gebied. Bij acht soorten wordt hieronder wat dieper ingegaan op opmerkelijke interpretatieverschillen. Vergeleken wordt steeds met de inventarisatierapporten van 1978-83 (Altenburg 1980, Beemster, 1983, Van Dijk 1984, Esselink 1980, Prop 1985 en Visser 1982).

In 1979 werd een nest gevonden van de Grauwe Gans in de Lauwersmeer, maar in 'Vogels van Groningen' wordt slechts een broedgeval uit de Dollard in 1977 vermeld. De verwante soepgans c.q. Tamme Gans (*Anser domesticus*) die zeker sedert 1978 jaarlijks vrij rondvliegend in de Lauwersmeer broedt (in 1981 zelfs 25-35 broedparen) wordt in het geheel niet vermeld in 'Vogels van Groningen'.

Op pag. 23 wordt bij een algemene beschrijving van de Lauwersmeer een rijtje van zes broedvogelsoorten opgenoemd die 'in de Lauwersmeer nu nog

in lagere dichtheden voorkomt dan elders' in Groningen. Fuut, Knobbelswaan, Wintertaling, Zomertaling, Watersnip en Paapje zijn de zes broedvogelsoorten die op deze lijst staan vermeld. Echter bij de soortsbespreking van de Wintertaling (pag. 89-91) wordt de soort niet als broedvogel vermeld. In geen enkel inventarisatierapport (1969-83) wordt een broedgeval aangegeven en ook Teixeira (1979) noemt geen enkel broedgeval van de Wintertaling. Alleen in 1968 (voor de inpoldering) werd een nest op de Zoutkamperplaat gevonden (Van der Ploeg et al. 1976) hetgeen echter niet in 'Vogels van Groningen' vermeld wordt. Daarentegen geeft Timmerman (1969) een schatting van jaarlijks 10 broedparen voor het gehele Lauwerszeegebied over de jaren 1963-68. Hij lijkt in deze opvatting alleen te staan.

'Van de kwelders langs de Noordkust alsmede uit de Lauwersmeer is de soort niet als broedvogel bekend' wordt op pag. 92 zonder bronvermelding en in tegenspraak met pag. 23 over de Zomertaling beweerd. Systematisch zijn de gegevens uit de jaarlijkse inventarisatierapporten zonder het noemen van argumenten van tafel geveegd. Uit deze rapporten blijkt dat de volgende aantallen Zomertalingen jaarlijks in de Lauwersmeer tot broeden kwamen (tabel 1).

1978	1 - 2 paar	1981	4 - 8 paar
1979	20-30 paar	1982	10-20 paar
1980	10-15 paar	1983	40-50 paar

Tabel 1.

Het aantal broedparen van de Zomertaling in de Lauwersmeer naar Altenburg et al. (1985).

De Bruine Kiekendief wordt een vrij schaarse broedvogel genoemd met 20-35 broedparen. Voor de Lauwersmeer wordt alleen een opgave van 30 opgespoorde nesten uit 1977 genoemd. Dit zou inhouden dat er buiten de Lauwersmeer nauwelijks Bruine Kiekendieven broeden. Teixeira (1979) vermeldt voor 1973-77 al 14 atlasblokken met een zeker en 11 atlasblokken met een waarschijnlijk broedgeval van de Bruine Kiekendief in Groningen buiten de Lauwersmeer. De PPD broed-

vogelinventarisaties wezen uit dat er ruw geschat zeker 15-25 paar Bruine Kiekendieven in Groningen buiten de Lauwersmeer broeden (med. Kees van Scharenburg).

Er wordt met geen woord gerept over de spectaculaire ontwikkeling van het aantal broedende Bruine Kiekendieven in de Lauwersmeer, enige informatie hierover staat in tabel 2.

1978	37-42 paar	1981	52 paar
1979	45-48 "	1982	72-75 paar
1980	51 "	1983	82-90 paar

Tabel 2.

Het aantal broedparen van de Bruine Kiekendief in de Lauwersmeer naar Altenburg et al. (1985).

Tenslotte staat in 'Vogels van Groningen' op pag. 148 tabel 45 "alle waarnemingen van de Bruine Kiekendief de provincie Groningen van 1949- 82". Voor de maand met worden 97 waarnemingen met in totaal 188 eks. genoemd en voor juni 1972 waarnemingen met 169 eks. Wel wat magertjes als je rekening houdt met de Lauwersmeer.

Teixeira (1979) vermeldt voor het atlasblok 6.17 een zeker broedgeval van de Blauwe Kiekendief. Het blijkt om een broedgeval uit 1977 op de Zoutkamperplaat te gaan, opgegeven door een SOVON-medewerker uit Friesland. Op grond van eigen waarnemingen (prooi-overdracht) en mededelingen van aldaar werkzame studenten trok hij de konklusie dat het een zeker broedgeval betrof. Verder werd in 1980 een leeg nest op de Sennerplaat gevonden.

Geen van deze waarnemingen wordt genoemd in 'Vogels van Groningen', alleen staat vermeld dat de Blauwe Kiekendief in de zomer regelmatig in de Lauwersmeer wordt gezien.

"In de Lauwersmeer (en ...) broeden zelden Watersnippen" staat op pag. 189, in overeenstemming met het rijtje van zes 'in lagere dichtheid' in de Lauwersmeer broedende vogels op pag. 23. Uit de inventarisatierapporten blijkt dat er van 1978-83 geen enkel broedgeval van de Watersnip in de Lauwersmeer werd vastgesteld. Teixeira (1979) vermeldt alleen waarschijnlijke broedgevallen uit 1973-77 uit de atlasblokken 6.16 en 6.17. (Esselink (1980)

geeft bovendien aan dat de opgegeven broedgevallen uit 1972-74 berusten op waargenomen vogels in een gunstig habitat.

Er is bepaald geen overeenstemming over het broeden van de Wulp in de Lauwersmeer. "Jaarlijks enkele paren in de Lauwersmeer" staat op pag. 194 van 'Vogels van Groningen' zonder enige bronvermelding. Van Eerden et al. (1979) menen dat "De ruig begroeide uiterste vertakkingen van het slenkstelsel geven in toenemende mate broedgelegenheid aan Kempphaan en Wulp Numenius arquata, maar ook elders profiteren deze vogels van de zich ontwikkelende vegetatie op de hogere, sneller ontziltende plaatsen". Verder wordt in dit artikel nergens iets gezegd over het aantal broedende Wulpen. Esselink (1980) spreekt zijn twijfels uit en zegt dat het niet duidelijk was of de broedgevallen van voor 1977 betrekking hebben op werkelijke broedparen of overzomeraars. Teixeira (1979) geeft echter voor de periode 1973-77 zekere broedgevallen van de Wulp op voor de atlasblokken 2.57 en 6.17 en een waarschijnlijk broeden voor het atlasblok 2.56. Het broedgeval in het atlasblok 6.17 berust op een nestvondst in mei 1977 op de Hoge Zuidwal (Friesland) door Dirk & Jouke Prop + Van der Ploeg et al. (1977) vermelden niets over eventueel broedende Wulpen in de Lauwersmeer. Uit de jaarlijkse inventarisatierapporten blijkt dat er van 1978-82 geen enkele Wulp in de Lauwersmeer heeft gebroed en dat alleen in 1981 sprake was van een mogelijke broedpoging. Het is me een raadsel waar de redactie van 'Vogels van Groningen' de broedende Wulpen daar aangetroffen heeft.

Hoewel de Barmsijs zich in 1981 als nieuwe broedvogelsoort voor de provincie Groningen gevestigd heeft in de Lauwersmeer met 5-10 territoria en er in 1982 13-18 territoria werden vastgesteld, staat hier niets over vermeld in 'Vogels van Groningen'. De Barmsijs wordt er nog slechts een wintergast genoemd.

Min of meer eensluidende verhalen gaan op voor Smient, Porseleinhoen, Roodborsttapuit & Wielewaal. Binnen-

kort wordt in Limosa (Altenburg et al. 1985) een overzichtsartikel over de inventarisaties van 1978-83 gepubliceerd. Daar staan dikwijls heel andere aantallen en conclusies dan vermeld in 'Vogels van Groningen'. Dat is zowel jammer als verbijsterend.

Niet alleen bij de broedvogels is af en toe wat onzorgvuldig met de beschikbare gegevens omgesprongen. Het blijkt dat 'Vogels van Groningen' ook met betrekking tot de aantallen trekvogels in de Lauwersmeer niet altijd even consequente beweringen doet. Tabel 3 licht dit toe met enkele voorbeelden.

de maximale aantallen volgens
tabel 1 pag.22 soortsbespr.

Kleine Zwaan	4.000	875
Wilde Eend	16.250	15.000
Pijlstaart	7.200	12.600
Bastbekplevier	1.000	1.600
Zilverplevier	200	230

Tabel 3:

De maximale aantallen van enkele trekvogelsoorten in de Lauwersmeer, genoemd in 'Vogels van Groningen' op pag. 22 in tabel 1 en vergeleken met de maximale aantallen van de Lauwersmeer zoals vermeld bij de betreffende soortsbesprekingen.

De PPD-broedvogelgegevens

Eén van de meest verbijsterende zinsneden vond ik op pag. 11. Hier staat dat de broedvogelgegevens van de PPD, verzameld na 1976 niet verwerkt zijn met uitzondering van enkele gegevens over de verspreiding van zeldzame soorten in oost-Groningen. Van 1976-80 zijn alle niet-bebouwde gebieden van Groningen door ervaren beroepsvogelaars van de PPD geïnventariseerd, terwijl de redactie van 'Vogels van Groningen' het allergrootste deel van deze enorme hoeveelheid gegevens niet gebruikt heeft. Ze waren (en zijn!) beschikbaar! Had de redactie dan werkelijk de illusie dat hun steekproefgewijs broedvogelonderzoek een zodanig betrouwbaar beeld opleverde, dat de PPD gegevens niet nodig waren? Een schril contrast met Drenthe. Daar kon juist door eendrachtige samenwerking van de 'Werkgroep

Avifauna Drenthe' en de PPD een boek verschijnen (Van Dijk & Van Os 1982), waar door de combinatie van gegevens van beroepsvogelaars en vrijwilligers een behoorlijk compleet overzicht van de broedvogelpopulatie ontstond. Persoonlijk heb ik de indruk dat het onderzoek van de Avifauna Groningen wel eens heel wat minder compleet en nauwkeurig is geweest dan het PPD onderzoek, maar dat de redactie dit probeert te verbergen door eenvoudigweg de PPD gegevens niet te verwerken. Een grondige bestudering van 'Vogels van Groningen' leert echter dat af en toe bij sommige soorten wel recente PPD gegevens verwerkt zijn. Dit is meer op grond van eigen initiatief gebeurd van de bewerker van de desbetreffende soort, dan gevolg geweest van een bepaald redactioneel beleid.

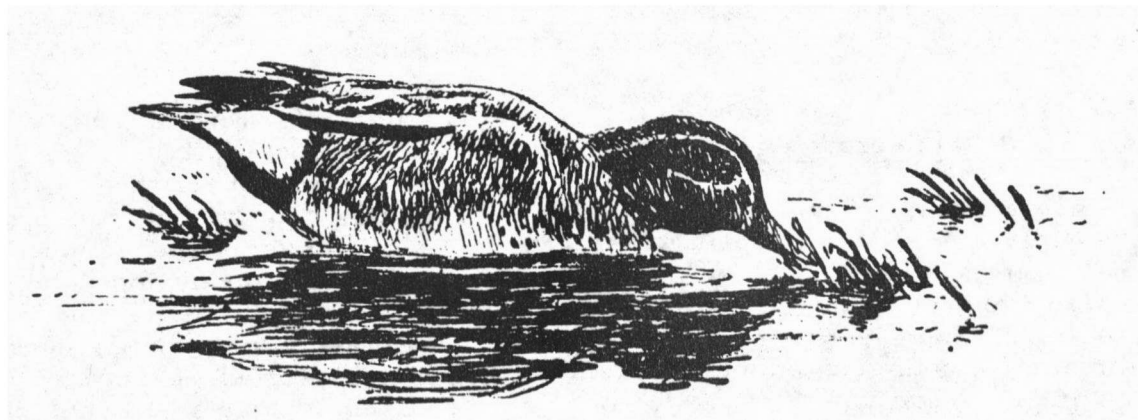
Tabel 4 geeft een vergelijking van het aantal broedparen van een dertigtal vogelsoorten zoals vermeld in 'Vogels van Groningen' met de aantallen zoals die door de PPD gehanteerd worden. Deze PPD aantallen zijn afgeleid uit de PPD inventarisaties van 1976-80 (Kees van Scharenburg ongepubl. geg., zie ook Van 't Hoff et al. 1983). De talrijke klassen komen overeen met die gebruikt in 'Vogels van Groningen'.

Allereerst is er een lijstje van vogels uit meer open en waterrijke gebieden. De PPD komt tot lagere aantallen bij Zomertaling, Slobeend, Watersnip & Grauwe Gors. Dit is waarschijnlijk te wijten aan het feit dat de PPD gegevens stammen uit de tweede helft van de jaren zeventig, terwijl het vermoeden

bestaat dat de meeste Avifauna-gegevens in de eerste helft van de jaren zeventig verzameld zijn. De schrikbarende achteruitgang van deze soorten kan het verschil verklaren. Daarentegen scoren Kwartel, Grutto, Graspieper, Gele Kwikstaart & Rietgors juist hoger bij de PPD. Dit wordt hoogstwaarschijnlijk veroorzaakt door de betere en meer volledige inventarisaties van de PPD.

De onderste helft van tabel 4 wordt in beslag genomen door vogels van meer besloten gebieden. Bijna al deze soorten komen met (veel) hogere aantallen tevoorschijn uit de PPD inventarisaties. Gezien het feit dat niets bekend is over een recente aantals-toename van bijna al deze soorten of van een recente biotoopuitbreiding in Groningen, lijkt het er sterk op dat de aantalsverschillen verklaard kunnen worden door de betere en meer volledige PPD inventarisaties. De Groenling valt uit de toon. Dit is een gevolg van het feit dat de PPD nauwelijks bebouwde kommen inventariseerde.

Ik vind het zeer verwerpelijk dat de redactie deze beschikbare PPD gegevens "moedwillig" versluiert heeft. Het is een utopie ooit een totaal betrouwbare en complete avifauna te schrijven van een zo groot gebied. Desondanks is het naar mijn mening de plicht van de redactie van alle beschikbare gegevens gebruik te maken om daarmee een zo compleet mogelijk beeld te schetsen.

	'Vogels van Groningen' schatting over 1970-80		PPD gegevens schatting 1976-80	
Fuut	vrij schaars	180-190	vrij talrijk	250-350
Wintertaling	schaars	10-25	vrij schaars	60-80
Wilde Eend	zeer talrijk	15.000-25.000	zeer talrijk	7000-10.000
Zomertaling	vrij talrijk	250-400	vrij schaars	50-100
Slobeend	vrij talrijk	500-1000	vrij talrijk	350-400
Kwartel	vrij schaars	100-250	vrij talrijk	300-400
Meerkoet	talrijk	1100-1500	talrijk	2000-2500
Watersnip	vrij talrijk	440-480	vrij talrijk	300-330
Grutto	talrijk	3500-4100	zeer talrijk	5000-5500
Wulp	schaars	6-12	zeer schaars	1-5
Graspieper	talrijk	2000-3500	talrijk	3800-4400
Gele Kwikstaart	talrijk	3800-5200	zeer talrijk	7000-8000
Grote Karekiet	zeer schaars	?	schaars	10-20
Zwarte Kraai	vrij talrijk	800-1000	vrij talrijk	300-400
Rietgors	talrijk	2200-2800	talrijk	3700-4200
Grauwe Gors	vrij schaars	130-150	vrij schaars	35-70
Tortelduif	vrij talrijk	250-350	vrij talrijk	750-850
Grote Bonte Specht	vrij schaars	90-100	vrij schaars	125-175
Boompieper	vrij schaars	110-130	vrij talrijk	400-450
Roodborst	vrij talrijk	400-1000	talrijk	1400-2000
Zwarte Roodstaart	vrij schaars	180-300	vrij talrijk	400-600
Braamsluiper	talrijk	1000-2000	vrij talrijk	500-600
Tuinfluit	talrijk	1300-1700	talrijk	2500-3500
Goudhaantje	vrij schaars	30-35	vrij schaars	90-120
Vuurgoudhaantje	mogelijk zeer schaars		schaars	10-20
Bonte				
Vliegenvanger	vrij schaars	135-150	vrij schaars	200-250
Zwarte Mees	vrij schaars	50-65	vrij schaars	90-100
Boomkruiper	vrij talrijk	250-350	vrij talrijk	450-550
Vlaamse Gaai	vrij schaars	180-250	vrij talrijk	300-400
Groenling	talrijk	2250	vrij schaars	90-150
Kneu	talrijk	1200-1500	talrijk	1300-1800
Geelgors	vrij schaars	70-150	vrij schaars	200-250

Tabel 4.

Een vergelijking van de aantallen broedparen van een dertigtal vogelsoorten uit 'Vogels van Groningen' met de aantallen zoals die door de PPD worden gehanteerd (Kees van Scharenburg ongepubl. geg.).

Provinciale winterroofvogeltellingen

In december 1979 & 1980 en februari 1980 & 1981 is Groningen integraal op aantallen en verspreiding van roofvogels geteld. Dit werd georganiseerd door een Werkgroep van 'Avifauna Groningen' en de resultaten zijn in de zomer van 1981 in de Grauwe Gors gepubliceerd (Dirksen et al. 1981) niet terug te vinden in de liter-

atuurlijst. Bij de soortsbepsrekingen worden, zo lijkt het, de gegevens afwisselend wel en niet gebruikt, geen enkele maal wordt ook maar iets van een bronvermelding genoemd.

De Torenvalk komt algemeen voor in de meeste delen van de provincie. De resultaten van de eerste drie tellingen worden genoemd, maar helaas komen de getallen niet overeen met Dirksen et al. (1981) zoals blijkt uit tabel 5. Op pag. 157 van 'Vogels van

	aantal Torenvalken		aantal Sperwers	
	'vogels van Groningen	Dirksen et al.	'vogels van Groningen	Dirksen et al.
dec. 1979	149	150	29	32
dec. 1980	218	211	36	35
feb. 1980	139	142	32	34

Tabel 5.

Het aantal getelde Torenvalken en Sperwers bij drie provinciale roofvogeltellingen volgens 'Vogels van Groningen' in vergelijking met Dirksen et al. 1981.

Groningen' staat tabel 6.1. Hierin staan alle waarnemingen van de Torenvalk in de Provincie Groningen van 1970-81. Bij december staan 112 waarnemingen met in totaal 224 eks. Ik kan niet inzien hoe dit is te rijmen met hetgeen twintig regels boven deze tabel beweerd wordt. Namelijk de 149 & 218 (= 367!) getelde Torenvalken tijdens de provinciale tellingen. Wie de oplossingen weet mag het zeggen.

Bij de Sperwer worden de resultaten van de eerste drie roofvogeltellingen wel genoemd, maar wederom (tabel 5) komt geen enkel getal overeen met Dirksen et al. (1981). De verschillen zijn gering en in feite te verwaarlozen. De redactie heeft echter anderhalf jaar de tijd gehad van de zomer van 1981 tot 1 januari 1983 (de meest recente waarneming die ik kon vinden bij de Zwarte Roodstaart op pag. 297) om de voorlopige aantallen die ze gekregen hadden, even te checken aan de definitieve gepubliceerde aantallen in de Grauwe Gors.

"In de gehele provincie zitten 's winters naar schatting 15-150 Buizerden" wordt op pag. 141 beweerd. In tegenstelling tot het verhaal bij de Torenvalk & Sperwer wordt er niets vermeld over aantallen getelde Buizerden tijdens de provinciale roofvogeltellingen. Tabel 6 geeft de aantallen van Dirksen et al. (1981).

dec. 1979	155	feb. 1980	211
dec. 1980	138	feb. 1981	185

Tabel 6.

Aantal getelde Buizerden in Groningen naar Dirksen et al. (1981).

Bij de Ruigpootbuizerd ook geen woord over provinciale roofvogeltellingen. Een vrij opvallende waarneming van 10 eks. in de Eemshaven in feb. 1980 blijft onvermeld. Het boek weet slechts te melden dat "op het Eemshaventerrein (en....) zijn wel eens twee of drie exemplaren tegelijk gezien". Bij de Blauwe Kiekendief en het Smelleken wordt überhaupt geen poging gedaan iets te zeggen over de winterpopulatie.

Tja, je vraagt je dan wel eens af waar je al die moeite voor de organisatie & verslaglegging van de provinciale roofvogeltellingen voor doet, als de samenstellers van het boek je gegevens óf verkeerd óf niet gebruiken. En wat dacht de redactie van al die 120 tellers die door weer & wind hun gebied geteld hebben.

Konklusies

Friesland was de eerste noordelijke provincie met een recente avifauna (Van der Ploeg et al. 1976, 77 & 79). Deze drie boeken zijn uitzonderlijk slecht geschreven en geredigeerd. Ze berusten op nog veel minder gegevens dan 'Vogels van Groningen' en zijn hoofdzakelijk anekdotisch van opzet. In 1982 kwam de Drentse avifauna uit (Van Dijk & Van Os 1982). Dit boek is strak, helder & consequent geschreven en de gebruikte methodieken zijn (redelijk) goed verantwoord. Hetzelfde geldt voor de broedvogelavifauna van West-Nederland (Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland 1981).

Ook Van der Bergh et al. (1979) besteden vrij veel aandacht aan methodologische problemen maar Bijlsma (1980) levert hier nogal vernietigende kritiek op en komt tot de conclusie dat er in feite op geen enkele wijze een idee gevormd kan worden over de betrouwbaarheid van het onderzoek.

'Vogels van Groningen' is een grote stap terug in vergelijking met de Drentse avifauna en die van de Randstad die in dezelfde periode verschenen. Het zal duidelijk zijn dat ik het Groningse boek niet goed vind en ik zal dan ook niemand aanraden het voor de veel te hoge prijs van f.62,50 aan te schaffen.

Volgens mij is de redactie met betrekking tot de samenstelling van het boek veel te eigenzinnig te werk gegaan. Het is een illusie en een schromelijke overschatting van jezelf om tegenwoordig te denken dat jezelf alles weet van de Groningse vogelwereld. Dat is volgens mij één van de hoofdoorzaken waaraan het boek ten onder is gegaan. Door het simpelweg weglaten van de redactie niet-welgevallige gegevens, waaronder een gedegen methodenbeschrijving met foutenbronnen, dacht men kennelijk een goed boek te maken. Maar zo werkt het niet. Door deze werkwijze en de verbijsterende inconsequenties in het boek zelf wordt 'Vogels van Groningen' in de rest van Nederland nauwelijks serieus genomen. Tien tot twintig jaar geleden zou dit misschien nog wel gebeurd zijn, maar nu niet meer. Niet alleen dit selectief bronnengebruik en de inconsequente beweringen maar ook de qua nivo, vorm en inhoud sterk wisselende soortsbesprekingen wijzen erg in de richting van een incompetent en falend redactiebeleid. Ernstig vind ik het dat veel buitenstaanders nu menen dat 'Vogels van Groningen' hét standaardwerk over de Groningse vogels is. Niet alleen nu, maar ook over pakweg 50 à 100 jaar als men niets (meer) weet van de achtergronden hoe het boek tot stand is gekomen en het gevoerde redactiebeleid.

In de inleiding van 'Vogels van Groningen' wordt gesteld dat het boek een bijdrage wil leveren aan het behoud van de Groninger landschappen.

Bij deze constatering blijft het. De Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland (1981) daarentegen is veel meer gericht op de samenhang tussen de broedvogels en het landschap waarin ze voorkomen. In het slothoofdstuk 'Aanzetten voor een ander beleid' besteedt men aandacht aan bepaalde ontwikkelingen in het landschap en wat de invloed hiervan is op de broedvogelpopulatie. Snit & Wolff (1981) beginnen hun boek over de vogels van de Waddenzee zelfs met het hoofdstuk 'Conclusies en aanbevelingen' waarin puntsgewijs het belang van de Waddenzee voor een groot aantal vogelsoorten wordt belicht. Deze conclusies en aanbevelingen zijn totaal niet te vinden in 'Vogels van Groningen' en ik vind dan ook dat het boek in deze vorm nauwelijks een bijdrage te noemen is aan de bescherming van het leefmilieu. Bovendien zullen onderzoekers in dienst van dubieuze projectontwikkelaars en milieu aantastende firma's, die 'Vogels van Groningen' kritisch doornemen, wellicht op dezelfde tekortkomingen en inconsequenties stuiten als beschreven in dit artikel. Hun conclusie zal dan ook zijn dat je totaal geen rekening hoeft te houden met de gepresenteerde gegevens.

Het boek is een gemiste kans. Dat vind ik erg jammer voor alle goede dingen die er desondanks wel instaan en voor het vele werk wat er door een groot aantal mensen aan besteed is.

Literatuurlijst

- Alleijn, W.F., L.M.J. van den Bergh, S. Braaksma, Th. J.F.A. ter Haar, D.A. Jonkers, H.N. Leys & J. van der Straaten. 1971. Avifauna van Midden-Nederland. Assen.
- Altenburg, W. 1980. De broedvogels van het Lauwerszeegebied 1979. Doktoraalverslag Dierekologie nr. 92, Groningen.
- Altenburg, W., N. Beemster, K. van Dijk, P. Esselink, D. Prop & H. Visser, 1985. Ontwikkeling van de broedvogelbevolking van het Lauwersmeer in de periode 1978-83. Limosa 58 (3) (in druk).

- Beemster, N. 1983. De broedvogels van het Lauwerszeegebied in 1981. Doktoraal Dierekologie. Groningen.
- Van den Bergh, L.M.J.; Gerritse, W.G., Hekking, W.H.A., Keij, P.G.M.J. & Kuijk, F. 1979. Vogels van de Grote Rivieren, Utrecht.
- Berthold, P. 1976. Methoden der Bestandserfassung in der Ornithologie: Übersicht und kritische Betrachtung. Journal für Ornithologie 117: 1-69.
- Best, L.B. 1975. Interpretational errors in the "mapping method" as a census technique. The Auk 92: 452-460.
- Bijlsma, R.G. 1980. Boekbespreking van L.M.J. van den Bergh et al. (1979), Vogels van de Grote Rivieren. Tjiftjaf 25(1): 87-90.
- Cramp, S. 1985. The Birds of the Western Palearctic, Volume 4. Oxford.
- Cramp, S. & Simmons, K.E.L. 1977, 1980, 1983. The Birds of the Western Palearctic, Volume 1,2,3. Oxford.
- Van Dijk, A.J. 1984. Boekbespreking van E.J. Boekema et al. (1983). Vogels van Groningen, Limosa 57-(3): 122-123.
- Van Dijk, A.J. & Van Os, B.L.J. 1982. Vogels van Drenthe. Assen.
- Van Dijk, K. 1980. Knobbelzwanen in de stad Groningen in de strenge winter 1978-79. De Grauwe Gors 8 (1): 18-23.
- Van Dijk, K. 1984. De broedvogels van de Lauwersmeer 1982. Doktoraalverslag Dierekologie nr. 106. Groningen.
- Dirksen, S. 1980. Canadeze Ganzen *Branta canadensis*: een invasie in Nederland in 1978-79. Watervogels 5: 99-107.
- Dirksen, S., Doevendans, J. Van Dijk, K., Lanjouw, R. & Voslambe, B. 1981. Verspreiding en aantallen roofvogels in de provincie Groningen in de winter 1979-80 en 1980-81. De Grauwe Gors 9 (2): 1-25.
- Van Eerden, M.R., Prop, J. & Veenstra, K. 1979. De ontwikkeling van de broedvogelbevolking in het Lauwerszeegebied sinds de afsluiting in 1969 t/m 1976. Limosa 52: 176-190.
- Esselink, P. 1980. De broedvogels van het Lauwerszeegebied 1978. Doktoraalverslag Dierekologie nr. 89. Groningen.
- Glutz von Blotzheim, U.N. & Bauer, K.M. 1980. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 9, Wiesbaden.
- Van 't Hoff, J., de Koning, R., Koole, E., Meijering, J. & Van Scharenburg, K. 1983. Milieu- en landschapsonderzoek in de provincie Groningen. Deelrapport ekologie. Groningen.
- Hustings, M.F.H., Kwak, R.G.M., Opdam, P.F.M. & Reijnen M.J.S. M. 1985. Vogelinventarisatie. Achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Wageningen.
- Kersten, M. Rappoldt, K. & Smit, C. 1981. Over de nauwkeurigheid van wadvogeltellingen. Limosa 54: 37-47.
- Opdam, P. & Reijnen, R. 1978. Broedvogelinventarisatie met de Karteringsmethode: een methodologisch onderzoek. Het Vogeljaar 26: 163-168.
- Van der Ploeg, D.T.E., de Jong, W., Swart, M.J., de Vries, J.A., Westhof, J.H.P. & Witteveen, A.G. 1976, 1977, 1979. Vogels in Friesland deel 1,2,3. Ljouwert.
- Prop, D. 1985. De broedvogels van de Lauwerszee in 1983. RIJP rapport 16 abw. Lelystad.
- Smit, C.J. & Wolff, W.J. 1981. Birds of the Waddensea. Rotterdam.
- Teixeira, R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. 's Graveland.
- Timmerman, A. 1969. Een avifaunistische schets van het Lauwerszeegebied in ontwikkeling. Waddenbulletin 4: 15-19.
- Timmerman, A. Azn. 1972. De broedvogelsamenstelling van het Lauwerszeegebied vóór en na de afsluiting. De levende natuur 75: 172-179.
- Visser, H. 1982. De broedvogels van het Lauwerszeegebied 1980. Doktoraalverslag Dierekologie nr. 100, Groningen.
- Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland 1981. Randstad en broedvogels. Tilburg.
- Vogelwerkgroep Grote Rivieren 1973. Handleiding voor het inventariseren van broedvogels in Nederland. Wet. Med. KNNV nr. 96. Hoogwoud.
- Voous, K.H. 1980. Lijst van Europese broedvogels, inclusief Nederlandse Vogellijst. Limosa 53: 91-104.